

Expertsessie

Anders organiseren van onderhoud voor
verduurzaming

Impact op morgen.

Anders organiseren van onderhoud voor verduurzaming

Welkom experts!

Waar gaat het vandaag om?

- Niet om de technische oplossingen, die kennen we.
- Om het slim samenbrengen van de belangen in je organisatie
- Het herkennen van kansen op het juiste moment
- Het slim inzetten van de markt
- **Leren van elkaar**

*Daarom: Expertsessie anders organiseren van
onderhoud voor verduurzaming*

A close-up photograph of a rusty metal structure, likely a part of a machine or industrial equipment. The metal is heavily oxidized, showing a reddish-brown patina. Three hexagonal bolts are visible, each with a white label on its head. The background is blurred, showing a bright light source.

Voorstellen

Praktijkvoorbeelden:

1. Gemeente Amsterdam – Bart Maas en Mitchell Irion
2. ROC Gilde – Alexander Godschalk en Dick van Gasselt
3. Gemeente Rotterdam – Attie Dijkstra en Rob van der Grient
4. Gemeente Tilburg – Mirjam Lammers, Maikell van Rooijen en Ivo Koenen

Organisatie & procesbegeleiding:

- Bouwstenen voor Sociaal - Inge Bommezijn
- RPS – Maarten van Egmond
- TwynstraGudde – Wouter Dreimüller
- TwynstraGudde - Wicher Schönau

Agenda

- Opening 10:00
- Duurzaamheid & onderhoud
- Kennismaking 10:15

- Praktijkvoorbeelden (ronde 1 & 2) 10:30
- Pauze*
- Praktijkvoorbeelden (ronde 3 & 4) 11:15

- Terugkoppelen 11:45
- Aan de slag (3 groepen) 12:00

- Afsluiting 13:00

Duurzaamheid & Onderhoud

Anders organiseren van onderhoud voor
verduurzaming

Impact op morgen.

Wat vooraf ging vanuit Bouwstenen

→ Vanuit de netwerken 'verduurzamen', 'onderhoud' en 'vastgoedmanagement':
onderzoeken, bijdrages, inventarisaties...

The screenshot displays the website 'Bouwstenen voor Sociaal' with a navigation bar at the top listing: Gemeenten | Scholen | Zorg | Cultuur | Sport | Sociaal Werk | Corporaties. The main banner features the text 'BOUWSTENEN VOOR SOCIAAL' and the same navigation bar. Below the banner, there are two main content areas: 'Aanpak gemeenten' and 'Aanpak scholen'. Each area includes a sidebar with navigation links, a central table, and a right-hand sidebar with promotional banners and a survey section.

Aanpak gemeenten

Op onderstaande pagina's treft u de aanpak van de gemeenten die duurzaamheid hoog op de agenda hebben staan en meedraaien in het netwerk **Verduurzamen gemeentelijk vastgoed**.

Gemeente	Energie-, klimaat- en/of CO ₂ -neutraal in	Vertaling naar eigen vastgoed	Inzet op duurzame scholen	Bouwstenen-netwerk verduurzaming
Almelo				
Almere	2030	ja		ja
Alphen a/d Rijn	2050	ja	ja	ja
Amersfoort	2030	deels		ja
Amstelveen	nnb	deels	deels	
Amsterdam	2050	ja	ja	ja
Apeldoorn	2050	ja		
Arnhem	2050	deels	nee	
Beesel	nnb	deels		
Berg en Dal	2020	ja	ja	
Bergen op Zoom		deels		
Best	2030	ja	ja	
Bloemendaal	2050			
Borne	2030	ja	ja	
Boxmeer	2045	ja		
Breda	2044	ja	ja	ja

Aanpak scholen

School	Energie- en klimaatneutraal in (jaar)	Inzet op duurzaam curriculum	Inzet op duurzame huisvesting	Inzet op duurzame bedrijfsvoering	Bouwstenen partner
AVANS	2030	Ja	Ja	Ja	
BOOR	2050		Ja		
Carmel College					Ja
Haagse Scholen					Ja
Dunamare				Ja	
Florion					Ja
Kind en Onderwijs	2050		Ja		Ja
KPO					Ja
KSE					Ja
Onderwijsgroep Buitengewoon					Ja
PCOU					Ja
ROC Gilde Opleidingen					Ja
Ronduit Onderwijs					Ja
SKPO				Ja	Ja
SKPOEL					Ja

Wat vooraf ging vanuit Bouwstenen

→ Publicatie: 'Route verduurzaming maatschappelijk vastgoed', 1 mei 2019.

Aanbevelingen

1. Sectoraal → integraal
2. Minder complexiteit
3. Betere sturingsinformatie
4. Meer geld

Route verduurzaming maatschappelijk vastgoed

Wat vooraf ging vanuit Bouwsten

→ jaarbijeenkomst 4 december 2018 (TG/RPS)

'De ideale vastgoedorganisatie (bestaat niet)'

- Organisatie 'in lijn brengen' → doelen, inrichting, realisatie
- In kaart brengen waar verandering nodig is

Drie typen vastgoedorganisaties			
Organisatie typologie	Technisch beheerder	Vastgoed procesmanager	Maatschappelijke prestatie manager
Doel	Technische functioneel vastgoed	Optimalisatie vastgoed kosten	Maximaliseren maatschappelijke waarde
Organisatie	Operationeel & technisch bekwaam	Tactisch vastgoedsturing & financiën	Strategisch & beleidsmatig sturen
Realisatie	Zelf uitvoeren of via direct aansturing	Planmatig sturen op (raam)contracten	Sturen op prestatiecontracten en relatie

Kader verduurzaming naar 2050

- Klimaatakkoord Parijs 2015
- Landen bepalen zelf hun klimaatdoelstellingen
- Voorbeeld Nederland: *2018: Klimaatwet → Klimaatakkoord*
  - *2030: broeikasgassen met 49% verminderd t.o.v. 1990*
  - *2050: broeikasgassen met 95% verminderd t.o.v. 1990*
  - *2050: volledige energieproductie duurzaam*
  - *Vormgeving op regionaal niveau (RES – regionale energiestrategieën)*
  - *Gemeentes: sectortafel 'Gebouwde omgeving'*

Kader verduurzaming naar 2050

- Voor gemeenten
  - Nieuwbouw vanaf 2019 minimaal BENG
  - Nieuwbouw vanaf 2020 waar mogelijk gasloos
  - Streven naar energieneutraliteit in 2040
- Eisen (kantoorvastgoed), onder andere:
  - Energiebesparende maatregelen
  - Energielabel C (2023) en A (2030)
  - Warmtevraag van minder dan 50 kWh per m²

→ *Routekaart gemeentelijk vastgoed – 1 mei 2019* → *hoe gaat u het doen?*

Duurzaamheid & onderhoud

→ Waar zit de uitdaging?

- Technische oplossingen zijn er: vinden van de juiste toepassing
- Sturingsinformatie: de basis op orde
- Synergie in vastgoedorganisatie zelf en met de markt

Duurzaamheid & onderhoud

→ Waar willen we het vandaag over hebben?

- Synergie in vastgoedorganisatie zelf en met de markt

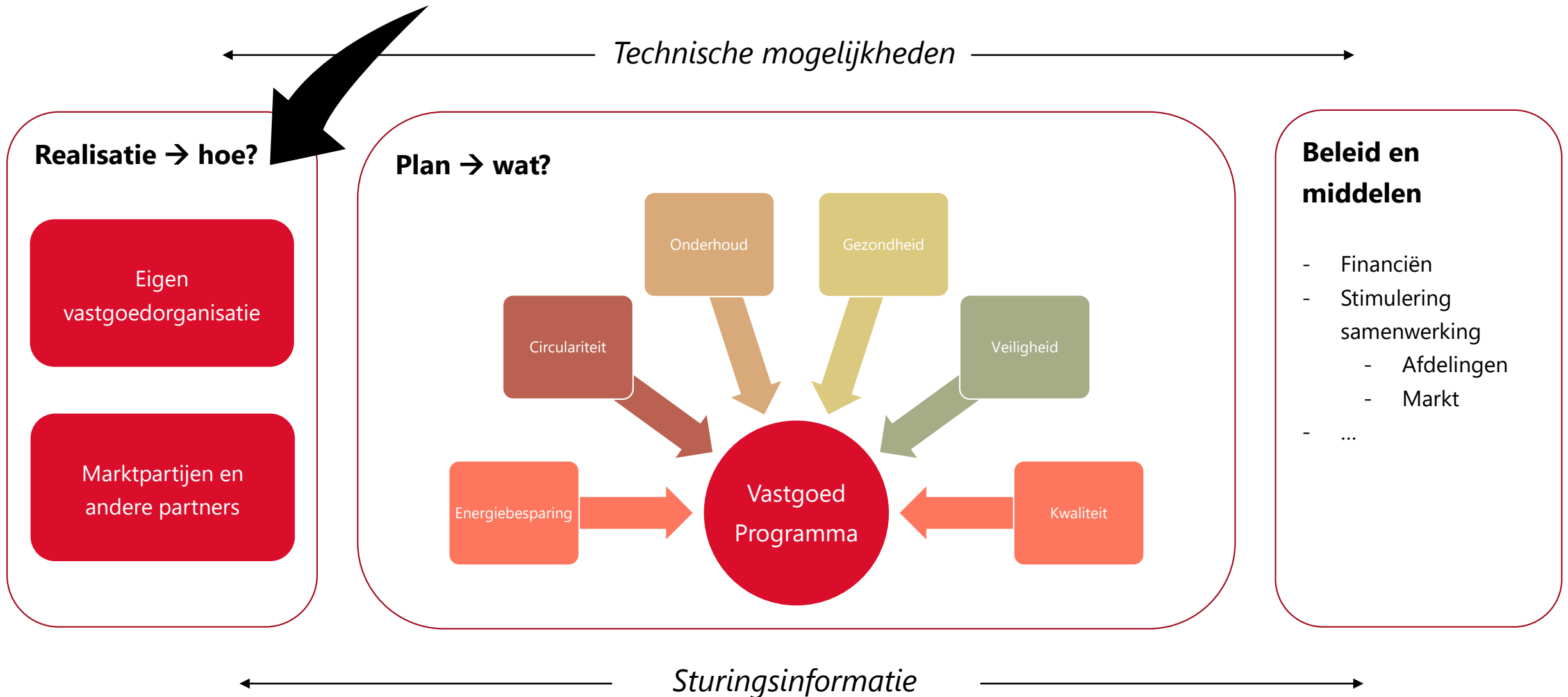
1. Vastgoedprogramma niet of niet voldoende SMART

- duurzaamheid is een 'andere taal'
- nadruk op onderhoud (als noodzaak)
- geen integraliteit

2. Onderhoudsorganisatie niet aangehaakt of te weinig capaciteit

3. Samenwerking met markt is gefragmenteerd en te weinig resultaat gericht

'Anders organiseren van onderhoud voor verduurzaming'

Anders organiseren van onderhoud

- Stelling: De goed geoliede onderhoudsmachine is in veel gevallen een perfect vehikel voor het maken van stappen in duurzaamheid.
- Maar: Duurzaamheid en Onderhoud spreken niet elkaars taal, het zijn ander type mensen, competenties en posities

Duurzaamheid
Doel: Ambitie waarmaken
Nieuwste technieken
Activiteit: Innoveren
Nieuw onderwerp
Vaak strategisch gepositioneerd

Onderhoud
Doel: Technisch instandhouden
Draaiend houden van wat bestaat
Activiteit: Beheren
Staande organisatie
Operationele afdeling in vastgoedkoker

De opgave is: **breng de belangen samen, spreek elkaars taal en leer van elkaar.**

De oplossing ligt in de combinatie van beide. Dat is ook het doel van vandaag

Anders organiseren van onderhoud

De opgave is: **breng de belangen samen, spreek elkaars taal en leer van elkaar.**

De oplossing ligt in de combinatie van beide. Dat is ook het doel van vandaag

Vertrekpunten (volgordelijk):

1. Een duidelijk integraal programma is essentieel
2. Ken je eigen positie (als vastgoedorganisatie, duurzaamheidsafdeling etc.) en de mogelijkheden die je daarin hebt
3. Werk gericht samen met de markt

Kennismaking

Anders organiseren van onderhoud voor
verduurzaming

 TwynstraGudde

rps

Impact op morgen.

Als u moet kiezen, waar bent u dan van?
Onderhoud of Duurzaamheid

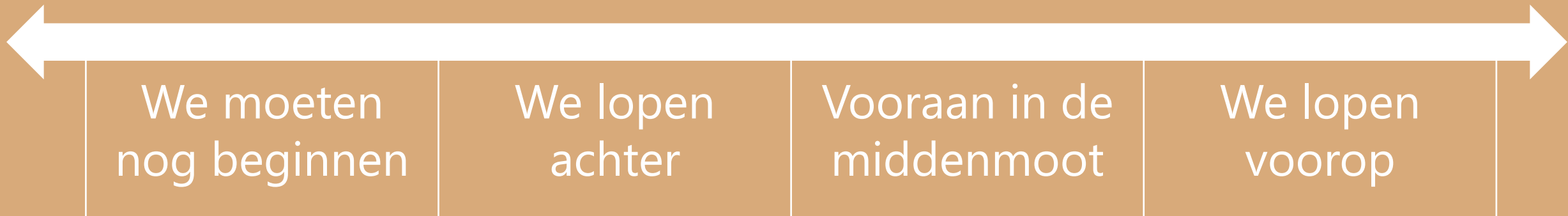
Onderhoud

Duurzaamheid

Hoe groot acht u de kans dat uw organisatie haar duurzaamheidsambities gaat realiseren?

Waar staat uw organisatie op gebied van verduurzaming van haar vastgoed ten opzicht van vergelijkbare organisaties?

Leren van elkaar

Impact op morgen.

Cases ronde 1 & 2

Gemeente Amsterdam

Verduurzamen via
**slagvaardige
onderhoud
organisatie**

Gemeente Rotterdam

Verduurzamen via
een **aanpak
per deel
portefeuille**

- Groep 1 – Zaal X - Amsterdam
- Groep 2 – Zaal Y - Rotterdam
- Tijd: Wisselen na 15 minuten
- Vraag: *Welke elementen neem je mee uit deze voorbeelden?*

Pauze

tot 11.00

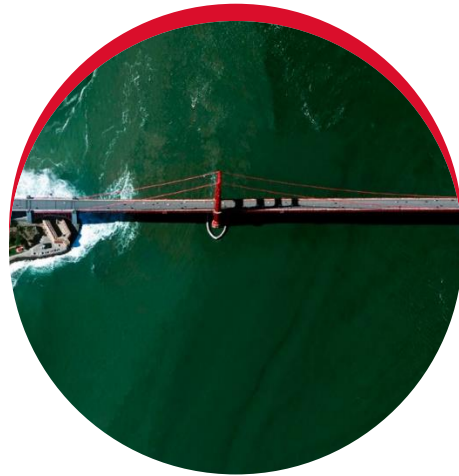

Cases ronde 3 & 4

ROC Gilde

Praktische aanpak
voor **circulair
renoveren**

**Gemeente
Tilburg**

**Integrale
uitbesteding** van
onderhoud en
verduurzaming

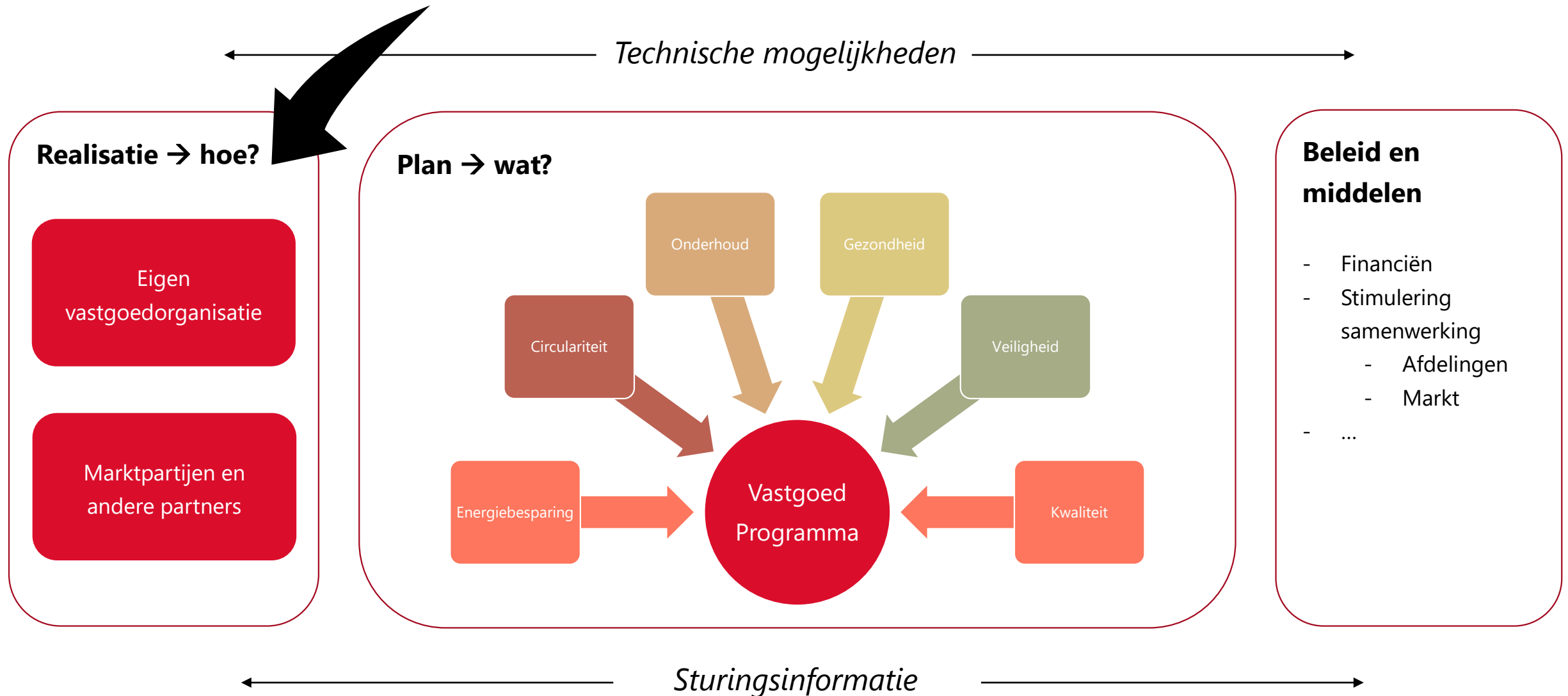
- Groep 1 – Zaal X – ROC Gilde
- Groep 2 – Zaal Y - Tilburg
- Tijd: Wisselen na 15 minuten
- Vraag: *Welke elementen neem je mee uit deze voorbeelden?*

Plenaire terugkoppeling

Wat heeft u geleerd van...

- Gemeente Amsterdam?
- ROC Gilde?
- Gemeente Tilburg?
- Gemeente Rotterdam?
- De andere aanwezigen?

'Anders organiseren van onderhoud voor verduurzaming'

Aan de slag

- Doel: Welke lessen over het anders organiseren van onderhoud voor verduurzaming moeten we delen met alle Bouwstenen leden?
  - Verwijzend naar de voorbeelden die we vandaag hebben gehoord, of
  - Verwijzend naar ervaringen en voorbeelden van de aanwezigen
- Resultaat: boekwerk met concrete voorbeelden, bewezen successen en praktische lessen
- Vervolg: Wie helpt er mee schrijven?

Aan de slag – in 3 groepen

1. Het belang van een **programma**

Hoe combineer je duurzaam & onderhoud?

2. Ken de positie en mogelijkheden van je **organisatie**

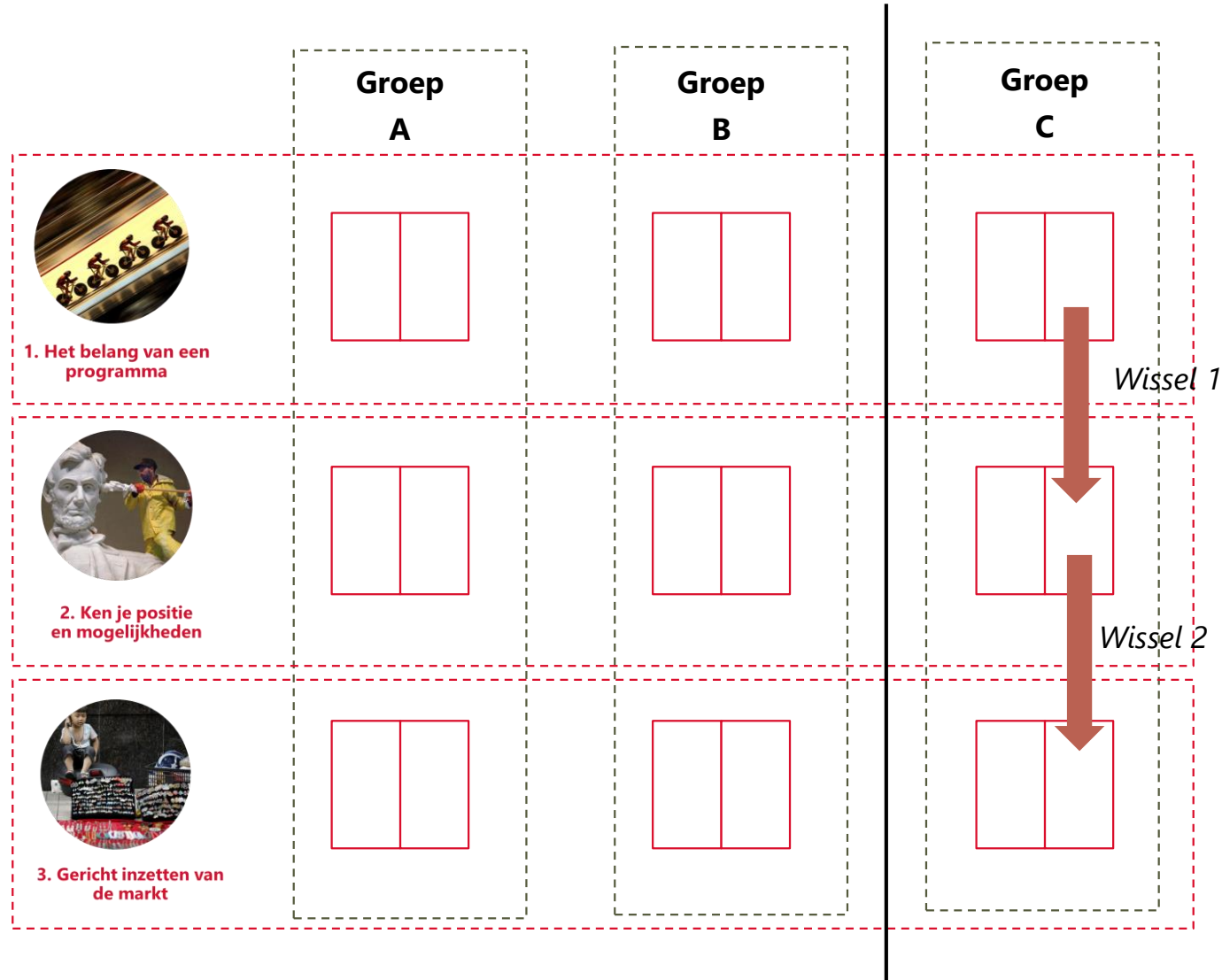
Hoe zet je de vastgoed-/onderhouds-organisatie effectief in?

3. Gericht inzetten van de **markt als partner**

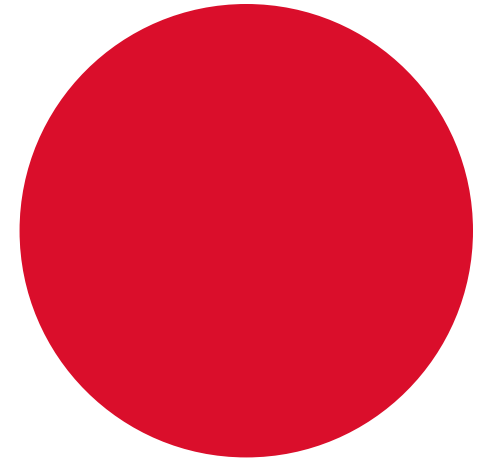
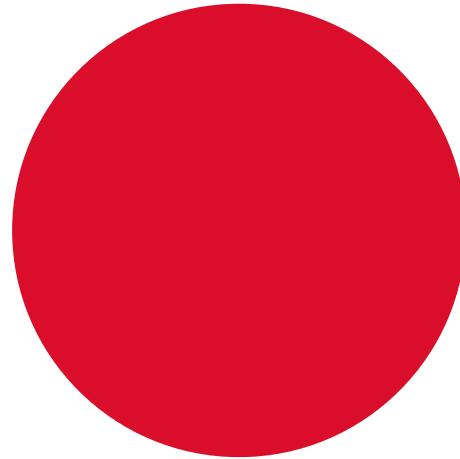
Hoe benutten we de markt beter?

Visueel → check met ruimten

Aan de slag – in 3 groepen

Gebruik de voorbeelden en je eigen ervaringen om een kansen en belemmeringen te beschrijven, aan de hand van onderstaande vragen

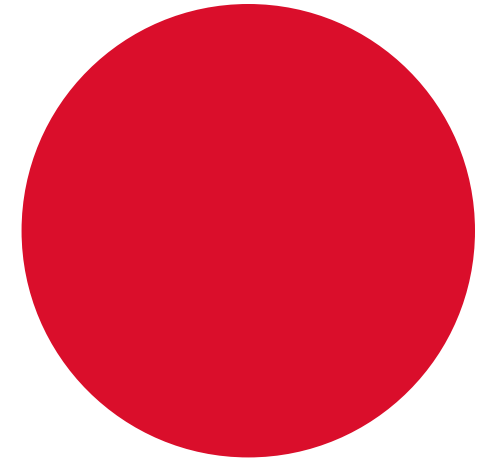
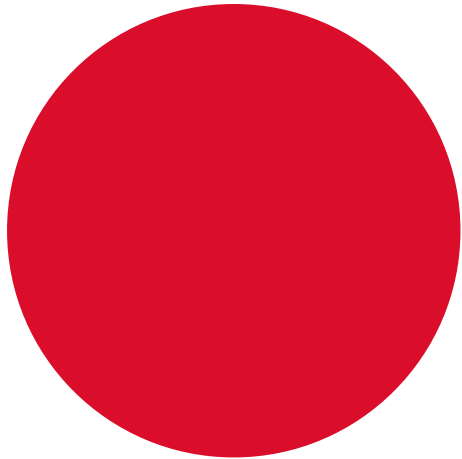

1. Het belang van een programma

- *Hoe vertaal je in je eigen organisatie de ambitie naar een programma?*
- *Wat is nodig voor de vertaling van programma naar realisatie?*
- *Wat leer je van de genoemde cases over de invulling en aanpak?*

Aan de slag – in 3 groepen

Gebruik de voorbeelden en je eigen ervaringen om een kansen en belemmeringen te beschrijven, aan de hand van onderstaande vragen

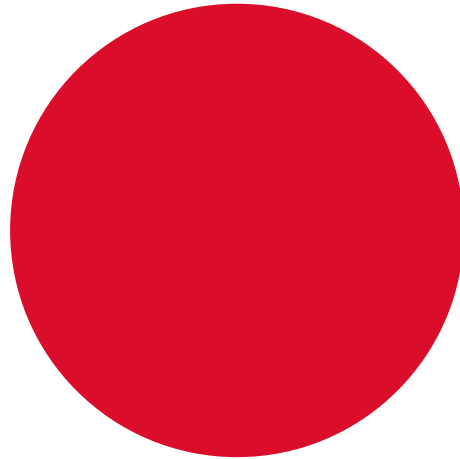
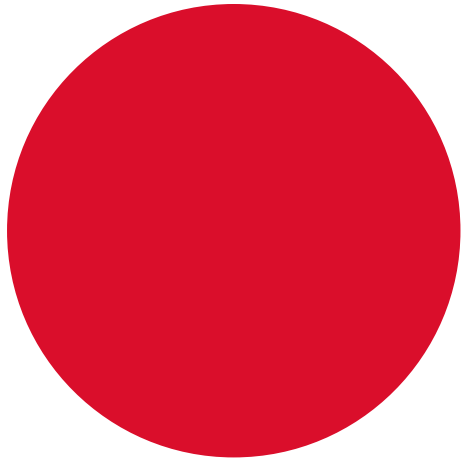

2. Ken je positie en mogelijkheden als vastgoedorganisatie

- *Van opdracht naar oplossing: wat kun jij en je vastgoedorganisatie zelf met de besproken cases?*
- *Tegen welk probleem/welke problemen liep je aan*
- *Welke mogelijkheden zie je vanuit de vastgoedorganisatie en jezelf om verduurzaming te stimuleren?*

Aan de slag – in 3 groepen

Gebruik de voorbeelden en je eigen ervaringen om een kansen en belemmeringen te beschrijven, aan de hand van onderstaande vragen

3. Gericht inzetten van de markt als partner van de vastgoedorganisatie

- *Tegen welk probleem/welke problemen loop je aan bij het inzetten van de markt?*
- *Welke mogelijkheden zie je in de voorbeelden die je inspireren voor je eigen situatie?*
- *Welke vervolgstappen zie je voor je in de samenwerking met de markt?*

Plenaire terugkoppeling

- 1. Programma
- 2. Organisatie
- 3. Markt

Wie wil er mee helpen met de uitwerking t.b.v. presentatie op het Bouwstenen-jaarevent?

TwynstraGudde

rps

Impact op morgen.

Achtergrond

- Bouwstenen:
netwerken 'onderhoud', 'verduurzamen',
'vastgoedmanagement'